

כי בזמן עבירת הלאו אינו מקיים המצוה, ואין עשה דוחה ל"ת אלא בעידניה]. וכבר דנו אחרונים בענין זה. ע' רעק"א; מקור חיים; פרי יצחק ח"א יח; עמודי אור כו; חדושי ר' שמואל. וע"ע אמרות טהורות סי' טו סק"ו וסי' יט הערה 3. ולפי פירוש זה מתישבים דברי הגמרא גם אם נניח שאף רבי יהודה מודה שכאשר אי אפשר לשרוף, מחויב להשבית (משום 'תשבתו') בכל דרך אחרת [כן כתב באבי עזרי (תנינא, חמץ ג, יא) בדעת הרמב"ם, והקשה על כך מסוגיתנו] – כי מ"מ יש כאן קולא בכך שהוא מתעכב לחזור אחר עצים לשרוף ולא ישביתנו מיד כאמור.

דף כח

'אמרו לו: אשם תלוי וחטאת העוף הבא על הספק לדברין יוכיחו...'. התוס' הקשו, לפי דעת חכמים שאשם תלוי בשריפה, מדוע אין לומדים חמץ מנותר שהוא בשריפה (ע"ע בישוב קושייתם ברא"ש ובשאר ראשונים; עלה יונה עמ' קעז). ולכאורה היה מקום ליישב שלפי מה שאנו נוקטים שחמץ לאחר הפסח מותר מהתורה, אי אפשר ללמוד חמץ מנותר שאיסורו לעולם ואין לו התר [ועל דרך סברת הר"ן (בנדרים נב) שדבר שיש לו מתירין לאחר זמן, נחשב 'התר' בעצמותו. וכן כתבו אחרונים שיש חילוק בין איסור תמידי לאיסור זמני בעצמותם, שזה איסור בחפצא וזה איסור גברא (ע' אתון דאורייתא י; בית האוצר א, קכה; צנת פענח חמץ ומצה א, א)], אבל רבי יהודה לשיטתו שחמץ אסור מהתורה לאחר הפסח, יכול ללמוד מנותר [ואעפ"י שאין 'כרת' לאחר הפסח, מכל מקום אינו 'התר', ועכ"פ שם כרת ישנו בחמץ].

[לכאורה נראה שלפי רבי יהודה חמץ לאחר הפסח מצוותו בשריפה, ולא משום 'תשבתו' אלא מחמת איסור הנאה שבו או מהילפותא מנותר. ואם לא נאמר כן, יצא דבר תמוה (כאשר העיר בספר בני ציון סי' לד) שאפר חמץ בפסח מותר לרבי יהודה שהרי הוא מהגשרפים, ואילו אפר חמץ – שעבר – עליו – הפסח יהא אסור כדין הנקברים].

ונראה שהתוס' לא פרוש כן כי אדרבה, יש ללמוד מנותר שחמץ ייחסר לאחר הפסח, וכל זה אכניס ב'מה מצינו', נותר ישנו בכל תותירו וחמץ בכל תותירו – מה נותר אסור לעולם, אף חמץ. ולכן הוצרכו לסברה אחרת.

אך יש להעיר שעיקר סברה זו לחלק בין איסור תמידי לאיסור זמני, אינה מתישבת עם שיטת כמה מהראשונים שפסקו כרבי יהודה לענין ביעור בשריפה, וגם פסקו כרבי שמעון שחמץ לאחר הפסח אינו אסור אלא משום קנס (ע' רא"ש) – הרי שחילוק זה אינו מהוה פירכא. וצריך ליתן טעם בדבר. ושמן נקטו כן רק מדרבנן, אבל מדאורייתא אכן אין ללמוד מנותר.

'מסתברא עבודה זרה דלים המלח קא אזלא לא בעי שחיקה'. מרש"י (ותוס' רבנו פרץ) משמע דוקא ים שאין ספינה עוברת בו. ואולם רבנו חננאל כתב: 'ים הגדול' [ונקרא 'ים המלח' כי מימיו מלוחים, להוציא משאר מימות קטנים שמימיהם מתוקים. וכן יש לשמוע מדברי הרמב"ם (ערכין ה, ח ועוד), שדין ים המלח וים הגדול שוה].

וצ"ל שהכוונה למקומות מרוחקים שאין מצויים שם אנשים, שלא כסתם נהרות (וע' גם מהר"ם חלאוה; אמת ליעקב). ויש מפרשים מפני שטבעו של המלח לקלקל את החמץ במהרה.

'אמר ליה רב יוסף: אדרבה איפכא מסתברא...' חלוקות הדעות בין הראשונים האם הלכה כרבה (ר"ח, רא"ש, ריטב"א, וער"ן במשנה) או כרב יוסף (רמב"ם. וכן פסק בשלחן ערוך. וע"ע בר"ף ובהמאור שסתמו להצריך פירור אף בים). וכתבו האחרונים (תמה, א), מאחר ויש דעות בין הפוסקים כמי הלכה, יש להחמיר לכתחלה להצריך פירור בכל אופן.

[הכסף-משנה תמה הלא הלכה כרבה כנגד רב יוסף חוץ משלשה דברים (בבא בתרא קיד:). ונראה שכאן שונה כי מחתימי התלמוד לא מסרו לנו הדברים בלשון מחלוקת אלא רבה אמר בלשון 'מסתברא' ורב

יוסף אמר לו 'איפכא מסתברא', ולא פירשו אם רבה קיבלה ממנו אם לאו. ואפשר ששתק מפני שהיה הדבר מרופה בידו, לא הודה לו ולא חלק עליו, הלכך אין ספק של רבה מוציא מידי ודאי דרב יוסף. חזון איש ק"ה, ג].

כתב המשנה-ברורה (תמה סק"ה, מאחרונים): אם משליך החמץ לבית הכסא, הכל מודים שאפילו הוא קשה שאינו נימוח, הריחו כמבוער מן העולם לגמרי כיון ששום אדם לא יוכל ליהנות ממנו, ואין צריך לפוררו קודם שמשליך.

וכתב החזון-איש (ק"ה, ג, קטו, טז) שדין זה אמור רק קודם זמן איסורו [שאז מעיקר הדין אינו צריך לפרר אפילו כשמשליך לים או לנהר, אך כיון שנוהגים לשרוף חמץ אף קודם זמן האיסור, בכלל מנהג זה לפרר אם אינו שורף], אבל במועד אין מועילה השלכה לבית הכסא כמות שהוא, שאף על פי שבטל בכך מתורת אוכל [וכדין שאור שיחדו לשיבה וטח פניו בטיט], אין זה נחשב איבוד מן העולם ועדיין הוא ראוי לחזור ולהסיק בו, וראוי גם לכלב על ידי נקיין. והרי קיימא לן שחמץ שנאסר בפסח, אפילו נסרח אחר כך – חייב לבער. והוסיף שגם אם ביטל את החמץ קודם הפסח ולא ביער, שאין כאן 'בל יראה' מדאוריתא, נראה שאפילו נסרח אסור בהנאה וחייב לבער.

מפשוט דברי המשנ"ב נראה שאף לאחר זמן האיסור מועילה השלכה לבית הכסא. ונראה שאפילו לפי דעות הפוסקים שחמץ שנסרח לאחר שנאסר חייבים להשביתו מן התורה (ע' שער הציון תמב אות יט), יש לומר שדוקא חמץ שנסרח, וכן כופת שאור שיחדה לשיבה, שעדיין הוא ראוי לשימוש האדם הלכך אינו כמבוער הגם שבטל מתורת אוכל, אבל כשמשליכו לבית הכסא הלא ודאי אינו מיועד לשום שימוש, ואעפ"י שניתן להשתמש בו אך סתמא דמילתא אינו עשוי לכך כלל, הלכך נחשב כמושבת ומבוער. והרי גם המשליך חמץ לים המלח, ניתן לשכור אמודאי לחפשו ולהוציאו, ואעפ"י כ נחשב כמבוער מן העולם. וכן משמע מדברי הגר"ו (תמה, ג-ה) שהשלכה לביה"כ מועילה מהתורה, הגם שהוא סובר שחמץ שנאסר ונסרח זקוק לבער – כמובא בשער הציון (תמב, יט) בשמו.

(ע"ב) 'אמר לו רבי שמעון... אם כן מה ת"ל לא תאכל עליו חמץ – בשעה שישנו בקום אכול מצה ישנו בכל תאכל חמץ ובשעה שאינו בקום אכול מצה אינו בכל תאכל חמץ'. צריך לומר שכל שבעת הימים בכלל 'שעה שישנו בקום אכול מצה' אעפ"י שהיא רשות – שכן לשון הכתוב שבעת ימים תאכל עליו מצות.

ועוד יתכן שלדעת רבי שמעון אכילת מצה שבעת ימים מצוה ממש היא, כפשט הכתוב [ואינו סובר הדרשה (דלהלן קכ). 'מה שביעי רשות', שהוא מצריך את הכתוב לדרשה אחרת] (עפ"י פני יהושע).

א. לכאורה כוונתו לחיוב ממש, שאל"כ הלא ניתן לקיים הדרש 'מה שביעי רשות' – שאינו חובה. ובפירוש החזקוני (פר' בא) כתב שאכילת מצה שבעה – מצוה. וכן ידוע בשם הגר"א. ויתכן שגם לדבריהם מתפרש 'קום אכול מצה' – אם באת לאכול פת, אכול מצה ולא חמץ.

ב. נקט לפרש 'בשעה שאינו בקום אכול מצה' למעט חמץ לאחר זמנו. וכן פירש רי"ג (ח"ב עמ' פא).

לדעת כמה מהראשונים לא אמר רבי שמעון אלא שאינו ב'לאו', אבל אסור באכילה. יש אומרים: מדאוריתא, משום 'עשה' דהשבתה (ראב"ד, תוס', מרדכי). ויש אומרים מדרבנן (רמב"ן לעיל ח). ויש חולקים וסוברים שמותר באכילה [ואכילתו היא השבתתו] (עפ"י רא"ש וטור וב"י – בדעת הר"ה. וע' רש"ש כא. אך י"א שלא התיר הר"ה אלא להנות ממנו תוך כדי ביעורו, אבל אסור מדרבנן לאכול או להנות מחמץ שלא בשעת ביעורו, משעה ששית. ע' חזו"א ק"ז, א).

ולפי דעה זו יש לפרש מה שאמרו (יב): 'ניכול כולה שית' כפשוטו, שמתקיימת באכילתו מצות ביעור. ואין צריך למש"כ התוס' שם 'כולה שית' לאו דוקא.

ולעיל כא: שמקשה הגמרא 'עבר זמנו אסור בהנאתו, פשיטא' – משמע שאין דעה המתירה. אך רש"י שם ל"ג 'פשיטא'. עוד בבאור שיטת רבי שמעון – ע' צל"ח; חזו"א קיז, א והלאה; חדושי ר' שמואל לעיל ד:

יכול ערל לא יאכל בו – בו הוא אינו אוכל אבל אוכל הוא במצה ובמרור. יש שאין גורסים 'במרור', או אף אם גורסים – לאו דוקא הוא אלא נקטוהו משום שגרת הלשון [וכנמצא בכמה מקומות, כגון באלו הן הלוקין גרושה וחלוצה לכהן הדיוט], כי מצות המרור מהתורה אינה עומדת לעצמה אלא מתלווה לאכילת הפסח (עפ"י מאירי; חדושי הר"ן; רבנו דוד. וזה תואם עם שיטת הרמב"ם (ספר המצוות עשה קנח) שאכילת מרור אינה נמנית כמצוה לעצמה).

ואולם יש אומרים שאף על פי שהמרור בזמן הזה אינו אלא מדרבנן (להלן קכ), זהו משום שנתמעט מן הכתוב שבזמן שאין פסח אין מרור, אך באמת הוא מצוה בפני עצמה, וגם הערל שאינו אוכל בפסח – חייב במרור מהתורה (כן דעת רבי דניאל הבבלי, שהשיג על שיטת הרמב"ם הנ"ל. וכן משמע מדיוק לשון התוס' בסד"ה כל. ע"ע: 'חדושי הגר"ח על הש"ס'; חדושי ר' שמואל לט, עמ' קלט; שו"ת שבט הלוי ח"ט קכב).

וכיו"ב יש לדון באשה, למ"ד נשים בראשון רשות – האם חייבת במרור מהתורה. ע' בזה ברש"י וברש"ש להלן צא ובמנ"ח יז, כו ובבאור הגר"י פרלא לסהמ"צ לרס"ג עשה מז. [ובירושלמי (פסחים ה, א קדושין א, ז) ישנה דעה שלדעת התנאים שנים בפסח רשות, הוא הדין במצה].

זרבי יהודה – כתיב בהאי וכתוב בהאי' – וצריכא, כי טמא ושהיה בדרך רחוקה, מפני שהם נדחים לפסח שני ויאכלוהו על מצות ומרורים, לכך הייתי אומר שאינם מצווים עתה. ואם היה כתוב טמא ושהיה בדרך רחוקה הייתי אומר דוקא אלו אוכלים מפני שישנם בכל שאר המצוות, מה שאין כן ערל ובן נכר (עפ"י מהר"ם חלאה. וקרוב לזה ברשב"ם להלן קכ).

ומרש"י משמע שאפשר ללמוד זה מזה. וצריך לומר מלתא דאתי בבני"אב טרח וכתב לה קרא, כאשר מצינו בכמה מקומות – ע' במצוין לעיל כו. ואולם בגמרא להלן (קכ). הגרסא לפנינו 'צריכי'. [ולפרש"י צריך לומר שאינו סובר הצריכותא הנ"ל כי גם 'בן נכר' נדחה לפסח שני, למאן דאמר הויד בראשון חייב בשני, הרי כשעשה תשובה עושה בשני. מהגרשז"א].

דף כט

'בדין הוא דאפילו תוך זמנו מותר בהנאה'. רש"י לא גרס 'בהנאה', שאף באכילה הוא מותר (כ"מ בתוס'). וי"ג אף לפרש"י 'מותר בהנאה' ומפרשים שמותר מדרבנן, משא"כ באכילה שאסור מדרבנן. עפ"י אמת ליעקב). והתוס' הקשו הלא בעת אכילתו ודאי קנאו (וכ"כ הרד"ה).

וכתב הראב"ד (וע' גם בפני יהושע ובספר בני ציון (מיטאווסקי) ג), שיש אופן שלא קנה באכילתו; כגון שתחב לו חברו לפיו, למקום שאי אפשר לו להחזירה אלא בדוחק, שהואיל ולא לרצונו הכניסה לו, והחזרה אינה אפשרית אלא בדוחק, אין כאן קנין ממון קודם חיוב הבליעה, בעת שנהנו מעיו, וכיון שהוא של אחרים או של גבוה, אין בו חיוב חמץ.

ומהאחרונים יש שכתבו (עפ"י דברי הר"ן בנדרים לד; שיטה מקובצת בבא מציעא פ"ח) שאם בשעה שאוכל, דעתו שלא לקנותו – אינו נעשה שלו, והרי אוכל חמץ של הנכרי [ואף על פי שנפסק (באבן העזר כח), אורח

ד. כמובא לעיל, נחלקו רבי וחכמים האם יש שבת עציים בפת אם לאו. והלכה כרבי לאסור. ונפקא מינה לעצי איסור שאפו בהם את הפת כשאבוקה כנגדה או בגחלים לוחשות (וכנ"ל), וכן כלי שימוש כגון קערות, שנצפרו ע"י עצי איסור – האם רואים כאילו שבת העציים נמצא בפת, והרי הפת אסורה כדין העציים. [ואף אם נוקטים 'זה וזה גורם מותר' – שהרי זה כאיסור הנמצא לפנינו ולא כ'גורם'], או אין שבת עציים בפת והיא מותרת.

א. יש להוכיח מדברי התוס' (בד"ה מכלל. מקושיהם מעצי שביעית) ש"ש שבת עציים בפת' – מדאורייתא (קובץ ענינים. וע"ע תוס' עה רע"א ותוס' שאנץ שם; מג"א תמה סק"ו). ובחזו"א (ערלה ט ס"ק ז י) נקט שהוא מדרבנן (וע"ע בחזו"א או"ח ק"ט, ג. וע"ע שער המלך חמץ ומצה ג, יא).

ב. אין אומרים 'יש שבת עציים בפת' אלא באיסור הנאה, לא באיסורי אכילה או במוקצה (עפ"י תוס' ועוד).

ג. הדלקת שמן; כתבו התוס' (כב:): שאסורה מהתורה אף אם אין שבת עציים בפת, לפי שהנאתו מן השמן שהוא בעין (עתור"פ. והתוס' בשבת כה. ד"ה הא) כתבו שהוא הדין בבשר ותבואה נחשבים בעין כמו שמן ולא כעצים). ובחזו"א צדד שמותר מהתורה.

והדלקה בעצים מותרת מהתורה למ"ד אין שבת עציים בפת (כדמוכח בסוגיא). ויש מי שכתב שאף למ"ד יש שבת עציים בפת אין בדבר איסור מהתורה (עפ"י פנ"י), אבל מדיוק לשון התוס' (כב: ד"ה מנין) אין נראה כן.

דפים כז – כח

מט. מנין למד רבי יהודה שאין ביעור חמץ אלא שריפה, ומה השיבוהו חכמים על כך?

רבי יהודה אומר: אין ביעור חמץ אלא שריפה, כנותר. וכך דן רבי יהודה לבסוף: נותר ישנו בבל תותירו וחמץ בבל תותירו, מה נותר בשריפה אף חמץ בשריפה. אמרו לו: אשם תלוי וחטאת העוף הבאה על הספק – לדברך – יוכיחו, שהם בבל תותירו והם בקבורה לשיטתך.

א. לדעת חכמים, אשם תלוי וחטאת העוף הבאה על הספק דינם בשריפה. ואף על פי כן אינם לומדים שחמץ בשריפה, לפי שנאמר ושרפת את הנותר – נותר בשריפה ולא כל איסורים שבתורה בשריפה (תוס' עפ"י גמרא לעיל כד). והרא"ש כתב, לפי שיש לפרוך מה לנותר שכן קודש, לכך דינו חמור שהוא בשריפה.

ב. כתבו התוס' שאנו נוקטים להלכה כרבי יהודה שחמץ בשריפה, ואעפ"י שחכמים השיבוהו, לא השיבו אלא לפי דבריו אבל אנו שנוקטים אשם תלוי בשריפה, יש לנו ללמוד חמץ מנותר. וכן דעת כמה ראשונים (וע"ע תור"פ. וע"ע במפרש בנויר נט: ס. שנקט בסתם חטאת העוף הבאה על הספק דינה בקבורה. וכ"ה ברשב"ם ב"ב קסו.). ואולם הרמב"ם ועוד פוסקים נקטו כחכמים, שחמץ השבתו בכל דבר. וע"ע לעיל כא.

ג. יש מי שכתב בדעת רש"י שלפי המסקנא הודה רבי יהודה לחכמים שאין ללמוד לימוד גמור מנותר, ובכל זאת סובר שמדרבנן יש לשורפו בשעה ששית משום צד דמיון של חמץ ונותר, ובתורת 'אסמכתא' (עפ"י אבי עזרי (רביעאה) חמץ ג, יא).

ד. אשם תלוי שנחלקו בו רבי יהודה וחכמים, באשם שארע בו פסול וכגון שנודע לו קודם זריקה שלא חטא, אבל אשם תלוי כשר שנותר – נראה שלדברי הכל מצוותו בשריפה כשאר כל הקרבנות [ומה שכתב רש"י 'נותר' – נראה שכשארע בו פסול נעשה כנותר ומצווים לשורפו (לחכמים) מיד] (עפ"י צל"ח. וע' גם בקר"א נזיר כט: ד"ה אלא).

וכן לענין חטאת העוף הבאה על הספק, מדובר שהוברר הספק לאחר המליקה (עפ"י ר"ח) או שארע בה פסול (עפ"י ראב"ד בפירושו לתו"כ צו ט). ויש מפרשים שבכל ענין אמר רבי יהודה בקבורה (עפ"י תוס' רשב"א. וע' קוב"ש, חזו"א קכד).

דף כח

- ג. א. האם מותר להטיל חמץ לים או לנהר ללא פירור, לקיים בו בכך מצות השבתה?
ב. חמץ בי"ד בניסן – מה דינו באכילה ובהנאה?

א. לדעת חכמים שהשבתת חמץ בכל דבר, יכול לפררו ולזרותו לרוח אבל לא ישליכנו כמות שהוא. בא להטילו לים; לדברי רבה, אם משליך לים המלח אין צריך לפררו, ואם לשאר נהרות – מפרר. ודברי לרב יוסף, חמץ שהוא נימוח במים כגון פת – אף בשאר נהרות אין צריך פירור, וחמץ שאינו נימוח כגון חטים – יפרר (רש"י: כלומר יפזרם על פני המים, ולא יתנם בתוך שק ויזרוק. ויש מפרשים: יחתכם ויטחנם. ער"ח; מ"מ בדעת הרמב"ם, מג"א תמה סק"ב ושו"ע הגר"ז שם).

א. כתבו התוס' והריטב"א שרב יוסף לא נחלק על רבה אלא בשאר נהרות אבל בים המלח אינו מצריך פירור אפילו לחטים. ואולם לדעת כמה ראשונים לרב יוסף אין חילוק בין ים המלח לנהר (ער"ח; חדושי הר"ן; מהר"ם חלאוה, רבנו דוד).

ב. רש"י כתב: 'ים המלח' – שאין ספינה עוברת בו. ואילו רבנו חננאל כתב: הים הגדול. ג. באופנים שאין מועילה הטלה לים אלא על ידי פירור, יש מדייקים מדברי רש"י (כאן ובע"ז מג:): שזהו דין דרבנן, מחשש שמא ימצאנו אדם ויאכלנו, אבל מדאוריתא מועיל בכל אופן. [וי"א שרש"י הולך בזה לשיטתו (ד:): שבביטול בעלמא מתקיימת מצות תשבייתו, וכל שכן בזה]. ויש אומרים שמעיקר דין 'תשבייתו' שאמרה תורה חייב לפרר, שהחמץ אינו נחשב 'מושבת' באופן כזה שהוא ראוי לשימוש אדם (ע' מקור חיים תלא סק"ב; חזון איש יו"ד ס"ט; ברכת אברהם ודבר שמואל). ואולם לענין איסור בל יראה, נראה ששוב אינו עובר עליו (עפ"י חזו"א שם ובאו"ח קכד לדף כז: קיה,ב).

ד. להלכה נקטו הר"ח, בעל העיטור, הריטב"א, הר"ן (במשנה) והרא"ש כרבה, שלים המלח אין צריך פירור ולשאר נהרות צריך. ואילו הרמב"ם פסק כרב יוסף, לחלק בין חמץ שנימס ונימוח לחמץ קשה (וכ"ה בשלחן ערוך). ויש גרסה בספרי הר"ף שסתם להצריך פירור אפילו לים. וכן דעת רבנו אפרים והרו"ה, שיש להחמיר מספק כרבה ורב יוסף. וכתבו אחרונים שלכתחילה יש להחמיר להצריך פירור בכל דבר (מגן אברהם תמה, א ועוד).

ה. כל זה מדובר כשמבערו בזמנו אבל קודם זמנו, מעיקר הדין יכול להשליכו לים ללא פירור, אף חמץ קשה. אלא שלפי המנהג שנהגו שאף קודם זמן האיסור שורפים, בכלל זה שאם בא להשליכו לים, יפרר אף קודם זמנו (עפ"י חזו"א קיה,ג).

ו. לדעת המתירים חמץ בהנאה [לרבי שמעון – בי"ד, ולרבי יוסי הגלילי – בכל הפסח], די בהפקרת החמץ ובהוצאתו מרשותו ואין צריך לפררו ולאבדו מן העולם (חזון איש קיה,ב). וכבר נגעו בשאלה זו הראשונים; יש שנסתפקו שמא לרבי שמעון אפשר למכרו לנכרי ולקיים בכך מצות השבתה מהתורה (תור"פ ותוס' שאנץ כאן). וברא"ש (אות ד) משמע שאפשר. וכן משמע בתוס' (לעיל כא: ד"ה עבר), שלרבי יוסי הגלילי אפשר למכור חמץ לנכרי בפסח. ואולם המקור-חיים (תלא) כתב שגם לריה"ג 'תשבייתו' משמע השבתה גמורה מן העולם ואין מותר לריה"ג אלא להסיקו תחת תבשילו ובתוך כך ליהנות ממנו (וע"ע בשו"ת בית אפרים או"ח מא; ברכת שמעון הערה קיט).

אופני איבוד עבודה זרה נתבארו במסכת ע"ז מג.

ב. חמץ ב"ד בניסן; לדברי רבי יהודה, האוכלו מזמן שחיטת הפסח – ממש שעות ולמעלה. ערש"י; רמב"ם חמץ ומצה א,ח) עובר ב'לא תעשה' (לא תאכל עליו חמץ. ואינו בכרת כדין האוכל בתוך הפסח). ומשעה שאסור באכילה אסור בהנאה (שהאזרה שבתוך זמנו כוללת איסור הנאה, על כן הוא הדין לקודם זמנו, שאין לחלק ביניהם (עפ"י תוס').

לדברי רבי שמעון, חמץ לפני זמנו אינו עובר עליו בלא כלום.

רבי יוסי הגלילי (ור"א חסמא. להלן לב.) מתיר בהנאה אפילו בתוך הפסח.

א. לדעת כמה מהראשונים לא אמר רבי שמעון אלא שאינו ב'לאו', אבל אסור באכילה. יש

אומרים: מדאורייתא, משום 'עשה' דהשבתה (ראב"ד הל' חמץ א,ה, תוס', מרדכי. ולפי"ו י"א שחמץ של הקדש או של נכרי שאין מצווים עליו, מותר באכילה בער"פ לרבי שמעון. עצ"ח יג: ל. מראה הפנים על הירושלמי ב,ב; אמרי בינה דיני חמץ יא). ויש אומרים מדרבנן (רמב"ן לעיל ו). ויש חולקים וסוברים שמותר באכילה [ואכילתו היא השבתתו] (עפ"י רא"ש וטור וב"י – בדעת הר"ה שם. וע' רש"ש כא. אך י"א שלא התיר הר"ה אלא להנות ממנו תוך כדי ביעורו, אבל אסור מדרבנן לאכול או להנות מחמץ שלא בשעת ביעורו, משעה ששית. ע' חזו"א קיז,א. ולכאורה היה נראה מפשט דברי הר"ה שמדרבנן אסור בהנאה אפילו בשעת הביעור, כדי שלא ישהנו, בדומה לאכילה שאסרו).

ולענין הנאה, כתבו התוס' שגם לרבי שמעון אין להסיקו תחת תבשילו מעט מעט – גזרה שמא יאכלנו. אבל הנאה מיידית מותרת. וכן כתב הרא"ש שיכול למוכרו לנכרי. ואילו הראב"ד והרמב"ן נקטו שאסור בהנאה מדבריהם. ולדעת הר"ן (בחדושי כאן ולעיל ו) אסור בהנאה מדאורייתא אפילו לר"ש.

ב. [הרי"ף] הרז"ה, הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם (הל' חמץ א,ה) והסמ"ג (לאוין עו. וכן הביא שם

מרבנו יהיאל בר' יוסף) הרמב"ן (בספר המצוות ל"ת קצט) ובעל העיטור, פסקו כרבי שמעון (וע' שו"ת מהרי"ק סוף שורש קט).

ואילו הרמב"ם (הל' חמץ וסהמ"צ שם) והרא"ש פסקו כרבי יהודה בחמץ לפני זמנו (וע' גם בספר החינוך (תפה) ובמרדכי תקמט), הלכך לוקה מלקות ארבעים על אכילתו (רמב"ם סנהדרין יט; חמץ א,ח).

נא. מה דרשו בסוגיא מן המקראות דלהלן?

א. לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות...

ב. ולא יאכל חמץ. היום אתם יצאים...

ג. כל מחמצת לא תאכלו...

א. לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות. רבי יהודה דרש מכאן אזהרה לאכילת חמץ ממש שעות ולמעלה (עליו – משעת שחיטת הפסח).

רבי שמעון דרש להפך: בשעה שישנו בקום אכול מצה ישנו בכל תאכל חמץ, ובשעה שאינו בקום אכול מצה אינו בכל תאכל חמץ.

ואילו רבי יהודה סובר שההקש למצה אינו בא אלא לקבוע חיוב לאכילת מצה בזמן הזה שאין קרבן פסח, כחמץ [ולרבי שמעון, קביעת חובה נדרשת מבערב תאכלו מצה. ורבי יהודה מצריך כתוב זה לטמא ושהיה בדרך רחוקה, שאעפ"י שאינו אוכל בפסח חייב במצה. ור"ש אינו צריך לימוד על כך שכבר ידענו שערל ובן נכר אוכל במצה – וכל ערל לא יאכל בו – אבל אוכל במצה ובמרור].